

can jonch centre de cultura per la pau

Granollerins deportats als camps de concentració nazis

Granollerins deportats als camps de concentració nazis

Núria Sala i Ventura

Granollers 2018

Memòria i espai públic

Arran de l'excel·lent treball de la Núria Sala hem pogut conèixer millor les biografies dels set veïns nostres que van ser deportats als camps de concentració nazis. Són set homes que havien nascut a Granollers o bé que hi vivien i hi treballaven en el moment d'esclatar la Guerra Civil. Set homes que van compartir un destí tràgic, després d'unes vides compromeses amb la lluita antifeixista. Un compromís que els van portar a l'exili, a la deportació i a sis d'ells a ser assassinats en camps de concentració.

Ara, Granollers incorpora la memòria d'aquestes persones al teixit urbà de la ciutat. Com ja ho hem fet amb les rajoles que recorden el bombardeig de 31 de maig de 1938. Així, qui passegi pels carrers es trobarà amb una llamborda que rememora aquests granollerins que van viure l'horror dels camps de concentració en primera persona. Es tracta dels Stolpersteine, unes peces col·locades per l'artista Günter Demnig davant del que va ser el darrer domicili que coneixem de Francesc Abelló, Pere Giner, Miquel Jané, Artur Masjuan, Francesc Mompert, Josep Pont i Josep Pibernat.

Granollers s'ha adherit a aquest projecte per recordar les víctimes del nazisme i per lluitar contra l'oblit. Una iniciativa que ja existeix en nombroses

ciutats europees i ara també és present en alguns municipis catalans. Un projecte que dona continuïtat al treball que fa anys duem a terme per recuperar i difondre la memòria de les persones que van viure la Guerra Civil, els bombardejos, l'exili.

Aprofundir en el coneixement d'un dels episodis més terribles de la memòria europea, conèixer millor les biografies dels granollerins que van patir l'horror dels camps de concentració nazis, i fer present el seu record a partir dels Stolpersteine és una nova eina que ens donem per avançar en el coneixement del passat per construir el futur. Aquest és el compromís de Granollers, una ciutat que fa del record del seu passat un estímul per treballar per la pau, la convivència i la solidaritat.

Josep Mayoral i Antigas

Alcalde de Granollers

(Des) Memòria

“Si no retornem la paraula als qui l’havien de tenir quan els pertocava, nosaltres mai la tindrem en la seva totalitat”, deia Montserrat Roig, precursora en la recerca i difusió de la deportació dels catalans als camps de concentració. Aquest llibret parteix de la voluntat de recuperar part de la memòria perduda de la ciutat de Granollers i de retornar la veu als granollerins que els va ser manllevada per la guerra, l’exili i els camps. Si bé fem tard per sentir la història en boca seva, és amb la paraula que ens pertoca recuperar-la.

El primer pas per construir una ciutat on tothom hi sigui comptat, és entendre que Granollers la conformen tantes històries com persones hi han nascut, hi han passat i s’han fet seva la vila. La nostra història col·lectiva és, en efecte, un mosaic de les històries individuals de cadascú. Moltes d’aquestes, però, han quedat esborrades amb el pas del temps, entre la boira, el fred i el fum que van portar la Guerra Civil, l’exili i també la Segona Guerra Mundial, i que la dictadura va mantenir amagades.

La tasca de recuperació de la memòria col·lectiva és ara més urgent que mai. L’esvaïment dels records i la pèrdua de testimonis orals s’acceleren amb els anys i no tenen marxa enrere. Però més es-

pecialment encara, cal que rescatem i reivindicuem la història dels oblidats, la que no surt als llibres d’història i ha quedat bandejada pel ressò mediàtic, per no buscar protagonisme; la de l’esfera anònima, local o personal. La de les dones, per exemple, o la d’aquells que van quedar enterrats amb la guerra, o van patir l’exili. I entre aquests, s’hi troben els milers d’espanyols i catalans que van anar a parar als camps de concentració nazis.

Per això és tant rellevant el treball de l’Amical de Mauthausen i de l’escriptora Montserrat Roig, iniciada als anys setanta, per mantenir viu el record de la deportació; que per altra banda contrasta amb el poc reconeixement institucional –i nul per part de l’Estat Espanyol– envers les víctimes. No es tracta tan sols de tenir presents els fets, sinó d’assumir-ne la responsabilitat corresponent i “compensar-ne” les víctimes.

En aquesta escomesa de recuperar la memòria també hi hem de veure una oportunitat: la història ens ha de permetre replantejar nous horitzons a qüestions d’actualitat, encara avui ben vives, com són els camps de refugiats, l’exili, o la repressió i la violència d’estat. I ha d’apel·lar també als anhels de justícia i llibertat de persones que van ser sacri-

ficades pel seu compromís amb una societat més solidària i plural.

Els joves som també la garantia que la memòria col·lectiva perduri. Més enllà del treball rigorós dels historiadors, és urgent la recerca de fonts orals, especialment entre aquells que tenim a la vora de cadascú. Per conèixer la història més propera, és clar, però també per celebrar la vida dels qui ens han precedit.

És per aquesta raó que en aquestes pàgines no s'hi recull el testimoni la intolerància més atroç dels camps, sinó la determinació d'unes persones concretes per tirar endavant, les seves ganes de fer del seu entorn un lloc per viure-hi i, en definitiva, la seva humil voluntat de ser feliços, feta miques pel feixisme. Per això, ni oblidem ni perdonem. La seva mort no ho serà del tot si en nosaltres encara resta una espurna dels seu compromís. Contra la barbàrie, humanitat; i contra la mort, vida.

Justament el projecte Stolpersteine neix amb la voluntat de posar en valor la història dels oblidats i és la millor ocasió de donar veu a aquests granollerins que no van tornar a la ciutat.

Stolpersteine

Stolpersteine significa en alemany pedra que fa ensopegar. I és justament aquest l'objectiu del projecte en qüestió: fer aturar els vianants i interpel·lar-los per tal de fer memòria. És així com Günter Demnig, l'artista creador dels Stolpersteine, barreja art i memòria per retre homenatge a cadascuna de les víctimes del nacional-socialisme i mantenir-ne viva la memòria.

Els stolpersteine són llambordes quadrades, on s'hi graven les dades de la persona a qui es recorda per col·locar-les davant de l'edifici on va viure o treballar lliurement abans de ser empresonada i deportada. De la mateixa manera que les víctimes, cada llamborda és única i, com a gest de respecte i humanitat, és realitzada a mà, fet que pretén contrastar amb l'extermini mecànic i indiscriminat del Tercer Reich.

L'objectiu de l'artista és fer present la memòria en l'espai públic i convidar els vianants a pensar en la persona en concret a qui es dedica la placa per acostar-nos a la cara més humana de la història: Com es deia? On vivia? Tenia família? Com es guanyava la vida? On i quan fou deportada? Es tracta així de fer tornar de manera simbòlica totes aquestes persones al seu veïnat, molts anys després d'ha-

ver-ne desaparegut; i de deixar empremta a la via pública, a l'espai mateix on les víctimes van construir les seves vides; per fer-nos entendre que l'escenari dels crims del passat no són sinó els carrers que trepitgem dia a dia sense aturar-nos a prendre'n consciència, ni a fer-los justícia.

Aquest projecte és present en nombrosos països europeus i, a Catalunya, diversos municipis han instal·lat pedres en memòria dels deportats.

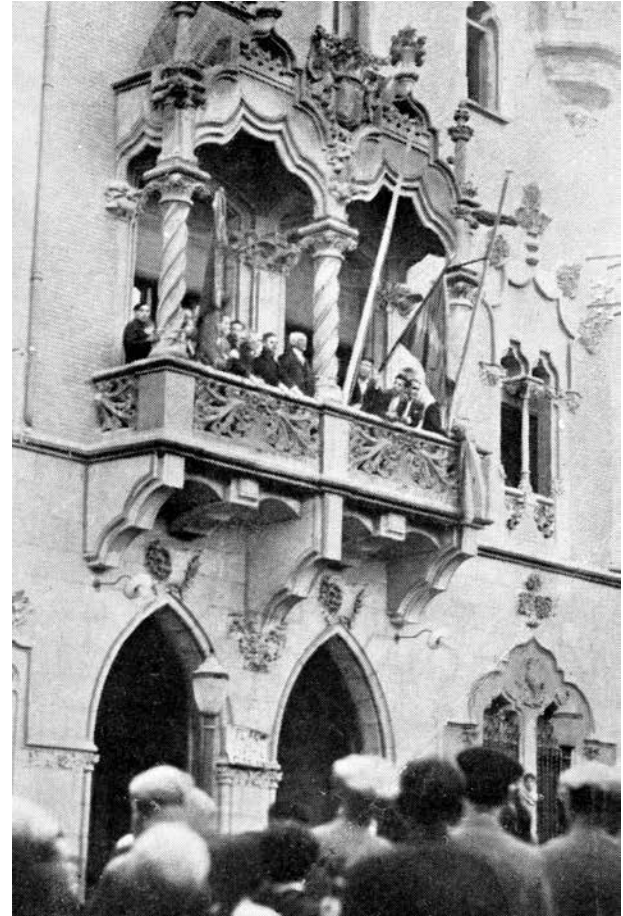

La deportació

Els testimonis recollits en aquestes pàgines tenen en comú, més enllà del seu tràgic destí, un mateix context històric, unes circumstàncies polítiques i socials que, si ve no depenien directament d'ells, van ser decisius en la definició de les seves vides. Estem parlant d'especialment tres episodis: la República, la Guerra Civil i la Segona Guerra Mundial, que si ve és cert que no van tenir el mateix escenari, els van tenir a tots ells com a protagonistes.

A Granollers, l'auge republicà es va viure amb el mateix entusiasme que a la resta de viles i ciutats catalanes. Molts joves van veure reflectits en l'ideal republicà els seus anhels de llibertat i de justícia social, de la mateixa manera que un refugi per les seves esperances de prosperar. Va ser per això que foren tants els qui van lluitar, ja fos des de la política o des dels moviments socials, per garantir l'èxit de la República i que tampoc no van dubtar a jugar-s'hi la vida anant al front per defensar-la. És entre aquests joves compromesos que es troben tots

Proclamació de la República amb Francesc Abelló al balcó de l'Ajuntament, 1931. Autor Josep Bosch i Plans. Col·lecció Ajuntament de Granollers / Arxiu Municipal de Granollers

aquests testimonis de granollerins que donarien la vida pels seus ideals. Des d'en Josep Pibernat, organitzador de la vaga general de 1932, passant per en Josep Pont, militant d'Esquerra Republicana, fins a en Francesc Abelló, que va encapçalar la proclamació de la República des del balcó de l'Ajuntament, i tant i tants d'altres que segurament mai no tindrem l'oportunitat de conèixer-ne la història.

Amb l'arribada de la Guerra Civil, el seu ferm compromís n'empeny a molts a allistar-se a files. Molts hi perdran la vida. Però un cop és segura la derrota republicana, l'única sortida que queda a la resta serà l'exili. I és justament l'exili el que farà topar als nostres protagonistes amb un segon conflicte bèl·lic, la Segona Guerra Mundial, de la qual en seran víctimes sense ni tan sols ser-ne partícips. El recorregut que porta aquests joves republicans fins a la deportació en camps de concentració nazis ha estat objecte d'estudi de múltiples historiadors, que han fet una tasca colossal.

Si bé cal remarcar que cadascuna de les persones que van ser deportades van seguir un itinerari específic i diferent de la resta, en termes generals podem classificar els deportats en dos grans grups, que coincideixen amb dos moments de deportació:

els qui van ser deportats de 1940 a 1942 i els qui ho van ser entre 1942 i 1945.

El primer grup és el més majoritari i aplega la majoria dels casos dels granollerins –tots excepte en Francesc Mompert. Aquests ciutadans van ser fets presoners per la policia alemanya mentre aquesta ocupava França a la primavera de 1940. Durant aquest període, els exiliats republicans que posteriorment serien deportats havien anat a parar als camps de refugiats de la Catalunya francesa, com el d'Argelers, preparats per acollir republicans que fugien del franquisme. Amb l'esclat de la Guerra Mundial, les autoritats franceses, reticents a l'acollida de refugiats, van trobar en ells el potencial de mà d'obra barata per al treball de grans infraestructures. De manera que van constituir les Companyies de Treballadors Estrangers, unitats especials al servei de l'exèrcit francès que passarien a mans dels nacional-socialistes tan aviat com aquests van ocupar França. Aquestes persones van ser conduïdes en un primer moment als camps de presoners de guerra alemanys, els Stalags i posteriorment van ser separats de la resta de presoners i enviats al camp de concentració de Mauthausen.

Dins del camp, les condicions de vida eren precàries: els deportats eren obligats a fer treballs físics esgotadors, exposats a condicions climàtiques molt dures i amb instruments inadequats. El menjar no satisfia el mínim per a la subsistència i les condicions higièniques eren pèssimes, sense atenció per als qui queien malalts. Al camp de Gusen, annex a Mauthausen i situat a 5 km del camp, hi van ser exterminats dos terços dels catalans que hi havien anat a parar des de l'agost de 1940 fins a 1941.

A partir del 1942, les prioritats del Tercer Reich van fer un gir i l'extermini indiscriminat es va substituir per la prioritat de l'explotació laboral amb vista a la producció d'armament. Els republicans presos en aquest segon període –és a dir, de 1942 a 1945– no van ser capturats com a presoners de guerra ni van passar pels Stalags. Altrament, aquests es trobaven ja en territori francès i van ser detinguts per accions de boicot contra el règim nazi, és a dir que estaven compromesos amb la resistència. Després de ser detinguts, eren deportats o bé a l'organització Todt, formació paramilitar sota control d'Alemanya creada per utilitzar la mà d'obra dels treballadors, en què se'ls sotmetia a dures condicions de treball, o bé directament als camps de concentració. Aques-

ta vegada, però, la destinació era diversa: si bé va continuar l'afluència a Mauthausen, també van ser enviats a altres camps com Dachau, Buchenwald o Neuengamme.

En definitiva, els granollerins que apareixen en aquest recull no eren més que joves senzills i compromesos, amb il·lusions i somnis que van veure com les seves esperances quedaven demolides per la guerra i per la més cínica inhumanitat del feixisme. És per això que, més enllà de les xifres esfereïdores, aquestes pàgines no pretenen ser un testimoni de l'horror que es va viure dins dels camps –que per altra banda mai podrem conèixer–, sinó més aviat una compilació de les vivències que hem pogut recuperar per tal acostar-los a la nostra condició humana i per tornar-los el lloc que es mereixen en la memòria col·lectiva de la ciutat.

Els deportats granollerins

Francesc Abelló Gràcia

Nascut el 1903. Va viure al c. Álvarez de Castro s/n
Exiliat. Deportat el 1941 al camp de Mauthausen
Assassinat el 30.09.1941 a Hartheim

Pere Giner Castany

Nascut el 1912. Va viure al c. Aurora, 69 (actual c.
Josep Umbert)
Exiliat. Deportat el 1940 al camp de Mauthausen
Alliberat el 5.05.1945

Miquel Jané Bauras

Nascut el 1920. Va viure al c. Joan Montaña Riera,
57 (actual c. Sant Jaume)
Exiliat. Deportat el 1941 al camp de Mauthausen
Assassinat el 03.12.1941 a Gusen

Artur Masjuan Reverter

Nascut el 1904. Va viure al c. Aurora s/n (actual c.
Josep Umbert) i c. Girona, 60
Exiliat. Deportat el 1941 al camp de Mauthausen
Assassinat el 20.11.1941 a Gusen

Francesc Mompart León

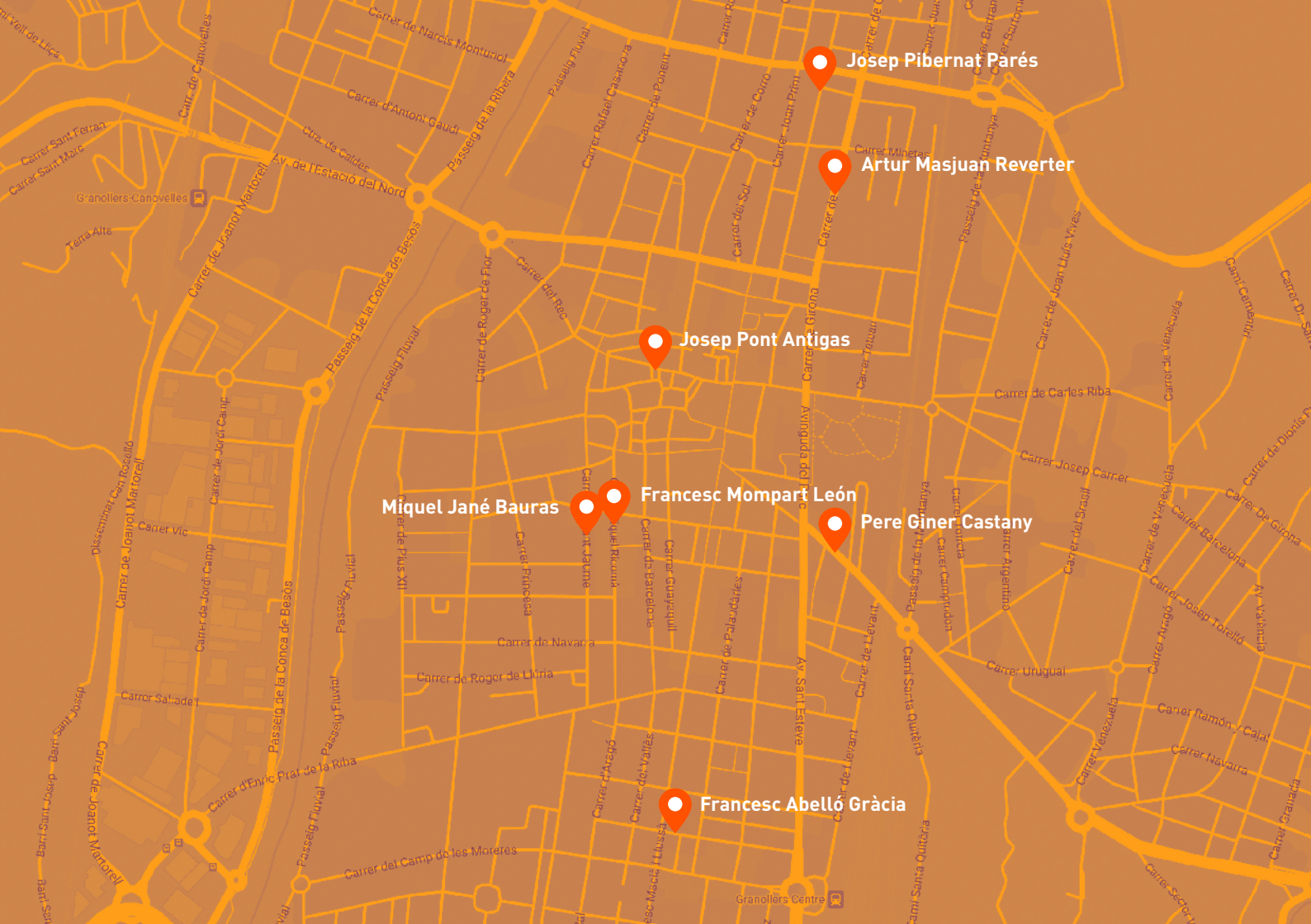
Nascut el 1923. Va viure al c. Ricomà, 53
Exiliat. Deportat el 1944 al camp de Neuengamme
Assassinat el 26.05.1944 a Neuengamme

Josep Pont Antigas

Nascut el 1903. Va viure a la pl. de les Olles
Exiliat el 1939 i deportat el 1941 al camp de Mauthausen
Assassinat el 7.11.1941 a Gusen

Josep Pibernat Parés

Nascut el 1908. Va viure al c. Francesc Tarafa, 90-92
Exiliat i deportat al camp de Mauthausen
Assassinat el 5.05.1942 a Gusen

Josep Pibernat Parés

Artur Masjuan Reverter

Josep Pont Antigas

Miquel Jané Bauras

Francesc Mompert León

Pere Giner Castany

Francesc Abelló Gràcia

Francesc Abelló i Gràcia

Va néixer a Barcelona el febrer de 1903, en el si d'una família de deu fills. Coincidint amb el fet que va ser cridat per anar a la mili, en Francesc va venir a viure a Granollers.

Aviat es va convertir en un home actiu a la ciutat i es va afiliar a un partit recentment constituït: ERC. El dia de la proclamació de la República, el 14 d'abril de 1931, en Francesc es va adreçar al poble des del baco de l'Ajuntament amb la marsellesa de fons i un retrat del Borbó precipitant-se daltabaix. El desembre de 1932 va ser detingut durant la vaga general dels treballadors de la via fèrria Madrid-Saragossa, juntament amb Josep Pibernat, un altre veí de Granollers que també resultarà deportat.

Des de bon principi va formar part del quadre escènic de la Unió Liberal i va participar en diverses actuacions teatrals i en la comissió d'homenatge al pintor Vicenç Albarranch, màxim impulsor del Museu de Granollers. També va ser secretari del Consell Directiu de l'Orfeó Granollerí i promotor de la secció d'escacs de la Unió Liberal.

A finals de desembre de 1937, posat sota el punt de mira franquista per la seva activitat política, en Francesc es va exiliar amb la intenció de recomençar la seva vida amb la seva dona a Anglaterra. Es-

perant-la per creuar la frontera francesa va ser capturat per la policia nacional-socialista.

És aquí quan en Francesc es va transformar en un número més del genocidi. Va passar per l'Stalag VIII-C i pel XII-D amb el número 56.776. Va entrar a Mauthausen amb el número 3.903 el 25 de gener de 1941 i va ser desplaçat a Gusen el 8 d'abril del mateix any. Apareix també en un llistat de persones malaltes suposadament transportades a un asil del cap de Dachau, que surt de Gusen el 14 d'agost de 1941. Finalment va ser assassinat el 30 de setembre de 1941, als 38 anys, a Hartheim, probablement gasejat.

Francesc Abelló, fotografia cedida per Francesc Estrada

Pere Giner i Castany

De Pere Giner i Castany disposem de poca informació, tot i ser l'únic dels granollerins que va sobreviure –teòricament– als camps de la mort.

Sabem que va néixer el 27 de juny de 1912 i que vivia al número 69 del carrer Aurora de Granollers (actual carrer Josep Umbert). Els seus pares eren en Josep i la Carme i tenia un germà, Josep Giner i Castany, nascut a Barcelona, que va ser confinat durant la Guerra Civil a la presó de Lleida, on va morir el 30 d'abril de 1939. Les seves despulles va ser enterrades al Valle de los Caídos.

Les dades oficials disponibles indiquen que en Pere va entrar a l'Stalag V-D d'Strasburg l'11 de desembre de 1940. Va entrar a Mauthausen amb el número 4.849, el 13 de desembre de 1940 i va ser alliberat el 5 de maig de 1945. Des d'aleshores, va viure a França.

Vista del carrer de l'Aurora, actual carrer de Josep Umbert, anys 20. Autor desconegut / Arxiu Municipal de Granollers

Miquel Jané i Bauras

Miquel Jané va néixer a Granollers el 17 d'abril de 1920. El seu pare era Nicolau Jané Espardenyes i la seva mare Teresa Bauras Valls i vivien al carrer Lletjós de Granollers (avui carrer Sant Josep de Calassanç). Més endavant, a l'any 1936, ja s'havien traslladat al número 57 del carrer Juan Montaña (avui carrer Sant Jaume), tal i com indica el padró municipal de 1936. En aquest mateix document consta que era fuster de professió i que tenia dues germanes.

En Miquel només tenia 16 anys quan va començar la Guerra Civil. Suposem que es va exiliar quan va acabar la guerra, però no se'n té cap certesa. Malauradament, només es conserven les dades oficials que confirmen el seu internament a camps de concentració.

Va entrar a l'Stallag 141 a Vesoul, França, amb el número 7.811, el 8 d'agost de 1941. Va passar a Mauthausen, amb el número 4.002, el 20 d'octubre de 1941. I, finalment, va ser traslladat a Gusen, on va morir el 3 de desembre de 1941, amb tan sols 21 anys.

Miquel Jané, fotografia cedida per Maite Cañellas Jané

Artur Masjuan i Reverter

Artur Masjuan va néixer a Granollers el 22 de gener de 1904. Era fill de Maria Reverter i de Julián Masjuan, que era jornaler. Tots formaven una família nombrosa de set fills: la Teresa, en Francesc, la Mercè, en Pep, l'Artur i les dues bessones, l'Eulàlia i la Catalina. De la infantesa de l'Artur se'n sap ben poca cosa, tret que es va criar a Granollers amb els seus germans. El mateix passa a partir del seu exili a França. La família el va considerar desaparegut i ningú en va tornar a saber mai més res.

Avui, però, sabem que l'Artur va entrar a l'Stalag XII-D a Trier el 22 de gener de 1941 i va passar per l'Stalag XI-B 220Z a Fallingbostel el 25 de novembre de 1940. Va entrar a Mauthausen amb el número 4.522 el 29 de març de 1941, i d'allà va ser traslladat a Gusen amb el número 11.345, on va ser assassinat el 20 de novembre de 1941, a l'edat de 37 anys.

La família de l'Artur ni tan sols va rebre la carta de la Creu Roja conforme el seu parent havia perdut la vida en un camp de concentració. Tanmateix, l'Artur va restar viu en el seu record: la seva germana Eulàlia va demanar a la seva filla Teresa que anomenés Artur al seu fill, en honor al germà que ella havia perdut de joveneta.

Vista del carrer de Girona, anys 30. Autor desconegut. Col·lecció Ajuntament de Granollers / Arxiu Municipal de Granollers

Francesc Mompert i León

Francesc Mompert va néixer a Granollers el 21 de novembre de 1923. Tan sols tenia tretze anys quan va començar la Guerra Civil. Sabem que tenia almenys quatre germans més grans: en Manuel, nascut el 18 de juliol de 1909 a qui, en un anunci municipal, se'l buscava per al reclutament forçós; el Federico, nascut el 1909; l'Anna, nascuda el 1911; i la Josefa nascuda el 1915. Els seus pares eren Pedro Mompert i Emília León.

Va ser fet presoner a Compiègne, d'on va sortir amb el transport I 214 el 21 de maig de 1944. Va entrar a Neuengamme amb el número 31.264 el 24 de maig de 1944, on va ser assassinat dos dies més tard, el 26 de maig de 1944. Tenia tan sols 20 anys. En Francesc es va convertir així en el deportat granollerí més jove.

Vista del carrer Miquel de Ricomà, anys 20.

Autor Josep Boixadera i Ponsa. Col·lecció Ajuntament de Granollers / Arxiu Municipal de Granollers

Josep Pibernat i Parés

Fill de Maria Parés Vilella i de Joan Pibernat Puig, en Josep va néixer el 24 de gener de 1908 a Girona i va ser el segon de set germans. Posteriorment, la família Pibernat es va traslladar a Barcelona on portaven una fonda.

La fervor republicana d'en Josep sembla que la va viure un cop arribat a la Torreta. El 1932 va participar a Granollers en la vaga general dels treballadors de la via fèrria Madrid-Saragossa, en la qual és detingut juntament amb Francesc Abelló. Era afiliat a la CNT-FAI i present en tota mobilització que pretengués defensar els interessos de la classe treballadora. Va ser detingut i engarjolat a la Model de Barcelona per haver assaltat una caserna de la Guàrdia Civil en els Fets d'Octubre de 1934.

Arribada la guerra va decidir allistar-se al front per poder defensar les seves conviccions. Sembla que en aquesta època es va casar amb Margarita Vinyals Uyà, tal i com va declarar ell mateix en la seva entrada al camp.

Va ser segurament gràcies al seu caràcter i a la seva perseverança que es va convertir en comissari de la Columna Durruti, milícia paramilitar anarquista. Un cop acabada la guerra, va haver d'exi-

liar-se i va anar a parar al camp de presoners de Vernet d'Ariège, al prepirineu occità. D'allà, va anar a fortificar la línia Maginot (construïda per França abans de la Segona Guerra Mundial al llarg de la seva frontera per dissuadir les incursions alemanyes).

El 1940 va ser traslladat a l'Stalag VII-A de Moosburg, al sud-est d'Alemanya, amb el número 42.774. El 6 d'agost de 1940 va ser internat a Mauthausen amb el número 3.395. Finalment va ser assassinat vint mesos més tard a Gusen el 5 de maig de 1942, als 34 anys.

Josep Pibernat,
fotografia cedida per
Xavier Pibernat

Josep Pont i Antigas

La plaça de les Olles de Granollers va veure néixer en Josep el 18 de novembre de 1903. Allà mateix, els seus pares, Josep i Maria, hi tenien una xarcuteria. En Josep va ser el primer de cinc germans.

Quan tenia vint anys, la família es va traslladar a Hostalets de Balenyà, on van obrir un petit obrador de xarcuteria, origen avui d'una gran empresa.

En Josep va començar a militar a Esquerra Republicana. Amb l'arribada de la guerra van començar les complicacions per a la família Pont. El càrrec del pare d'en Josep, que era jutge de pau, li va comportar la mort. Va ser assassinat al Camp de la Bota, als 57 anys. El seu cunyat, també hi va morir l'any 1939, als 32 anys.

Els tres fills de la família Pont es van exiliar a França mentre que la dona i la única filla del Josep, la Dolors, van anar a viure a casa de la sogra. Durant aquest temps, en Josep va passar per set camps de refugiats a França. En un d'aquests, li van proposar de tornar a Espanya però ell va refusar l'ofertament entestat a trobar els seus germans.

Tot i haver emmalaltit a França, en Josep mantenia sovint correspondència amb la seva dona, Concepció, amb molta precaució.

Les informacions oficials indiquen que en Josep va entrar a l'Stalag VIII-C, amb el número 56.813, l'any 1939. Després va passar per l'Stalag XII-D a Trièr (Trèves) d'on en va sortir el 22 de gener de 1941, amb destinació a Mauthausen. Entrà al camp el 25 de gener de 1941, amb el número 3.380, i deu mesos més tard, el 20 d'octubre de 1941, va entrar a Gusen, amb el número 13.872, on va ser assassinat el 7 de novembre de 1941, als 38 anys. Els dos germans del Josep també van morir al front.

La Concepció es va assabentar de la mort del seu marit per un comunicat del cònsol alemany l'octubre de 1943, però no va ser fins al febrer de 1946, que en va rebre la confirmació oficial de la Creu Roja internacional.

Josep Pont,
fotografia cedida per
Dolors Pont Macià

Per saber-ne més

- Anna Ballbona. **Vallesans a l'infern de Mauthausen** dins del diari *El 9 Nou*, 5 de maig del 2005, P.23 a 28
- David Bassa i Jordi Ribó. **Memòria de l'infern**. Edicions 62, Barcelona, 2002
- Benito Bermejo i Sandra Checa. **Libro Memorial Españoles deportados en los campos nazis (1940-1945)**. Ministerio de Cultura. 2006
- Carles Font Cladellas. **La revolució de 1936 a Granollers**. Ed. Didot, 2013
- Joan Garriga, coordinador. **Història i memòria al Vallès Oriental**. Edicions *El 9 Nou*. Maig de 2010
- Joan Garriga, Josep Homs i Joaquim Ledesma. **Granollers 1936-1939: conflicte revolucionari i bèl·lic. Volum I**. El Racó del llibre de text. 1989
- Montserrat Roig. **Els catalans als camps nazis**. Edicions 62. Vuitena edició, maig de 1995.
- Núria Sala. **Els vallesans als camps nazis**. Revista Ponències. Centre d'Estudis de Granollers. Núm. 21. Abril de 2017.
- Projecte Stolpersteine:
<http://www.stolpersteine-online.com>
- Amical de Mauthausen i altres camps i totes les víctimes del nazisme d'Espanya:
<http://amical-mauthausen.org/ca>
- Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya:
<http://memoria.gencat.cat/ca/inici>
- Arxiu Municipal de Granollers:
<http://www.granollers.cat/arxiu>
- Can Jonch. Centre de Cultura per la Pau:
<http://www.granollers.cat/can-jonch>

Agraïments

A Núria Sala, per acostar-nos al coneixement de les vides dels granollerins deportats.

A l'Àmic Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya per treballar a favor de la memòria de tots i totes aquelles persones que van patir la deportació.

A les famílies dels deportats granollerins per ajudar-nos a posar cara i aprofundir en les trajectòries vitals dels qui van ser veïns nostres i van patir l'horror dels camps de concentració.

Textos: Núria Sala i Ventura

Recerca documental: Arxiu Municipal de Granollers

Fotografies: proporcionades per les famílies dels deportats i l'Arxiu Municipal de Granollers

Edita: Ajuntament de Granollers

Impressió: Impremta Municipal de Granollers

Maquetació: Josep Nogués

Tirada: 500 exemplars

Dipòsit legal: B 3649-2018

